

"הישיבה החדשה 'אוצר חיים' שהננו ניגשים לייסד"

איגרות חדשות של מרן הראי"ה קוק זצ"ל בעניין הקמת הישיבה ביפו

הקדמה
הראי"ה
ר' יהושע בריסקין
'אוצר חיים' - ישיבת הראי"ה ביפו
הקמת הישיבה
האיגרות
[איגרות א-ג]

הקדמה

לא הרבה נכתב על ישיבת הראי"ה ביפו¹. הקמת הישיבה ופעילותה היו לוטות בערפל במשך שנים רבות, עד כי רבים מכותבי קורות הראי"ה כלל לא התייחסו לישיבה זו. מכיוון שהיא שכנה במתחם המוסד 'שערי תורה', רבים חשבו כי ישיבה זו וישיבת 'שערי תורה' אחת הן, ולא טרחו לחקור על אודותיה. ולא היא. ישיבת 'שערי תורה' הוקמה ח"י שנים לפני בואו של הראי"ה ליפו בשנת תרס"ד, ואם כי הראי"ה עמל לפתחה ולהרחיבה, היא אינה דומה במאומה לישיבה הייחודית שהקים הראי"ה בעצמו - ישיבת 'אוצר חיים'² שהוקמה בשנת תרס"ט, ונאלצה להיסגר אחרי שנים ספורות עקב אירועי מלחמת העולם הראשונה.

עובדה מעניינת מימי הקמת הישיבה נוגעת לחלק שנטל ר' יהושע בריסקין³

1 את האיגרות שלהלן אני מפרסם, במלאת 110 שנים לפתיחת ישיבת 'אוצר חיים' ומאה שנה לעלייתו של מרן הרב זצ"ל לירושלים בחודש אלול תרע"ט, בהשתדלותו של הרב אברהם זק"ש שליט"א, שעוזר לי רבות במחקרי על אודות ישיבת הראי"ה ביפו, ועל כך תודתי הגדולה נתונה לו.

2 לאחר שנתקבלה תרומה עבור הישיבה, כתב הרצי"ה באיגרת: "ייטיב נא אדוני להודיענו: למי הם עשרים הפרנקים אשר שלח לכבוד רבנו עטרת ראשנו קוק, לישיבת שערי תורה, או בעד הישיבה החדשה המרכזית אשר ייסד רבנו הנ"ל? [...]. מקוה לקבל בקרוב תשובתו הרמה למען נדע למי לתת את הכסף" (**איגרות הראי"ה ד**, מהדורת תשע"ח, עמ' תקיז). ישיבה נוספת שפעלה באותם ימים ביפו, ואף בה לימד הראי"ה, היא ישיבת 'אור זורח' שהוקמה ע"י ר' זרח ברנט. דוגמה לכך בכרוז שהופץ ברחבי יפו: "קול מבשר לצעירים היודעים פרק בגפ"ת, ולכל הנוהים לטעום טעם צוף נועם אמרות טהורות מפי קדוש ד', הגאון הגדול נזר ארה"ק מוה"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, כי החליט אדמו"ר להגיד שיעור קבוע ברמב"ם בכל יום בביהמ"ד של הר"ר זרח בארנעט" ("יפו", **הבצלת**, כ' במרחשוון תרס"ח, 28 באוקטובר 1907, עמ' 4).

3 על ר"י בריסקין יורחב להלן.

בהקמתה. אמנם כבר נודע כי הוא היה בקשר עם העוסקים בהקמת הישיבה⁴, אך עד כה לא נתברר קשר זה לאשורו. שלוש איגרות מאת הראי"ה המתפרסמות כאן לראשונה, מגלות כי רב היה חלקו של ר"י בריסקין בהקמת הישיבה, וכי הוא הופקד על מלאכת גיוס הכספים עבור כינון המוסד. איגרות רבות נוספות של הראי"ה על ישיבת 'אוצר חיים' נמצאות תחת ידי, ואני מקווה שיסייעני ה' להביאן לדפוס.

הראי"ה⁵

הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) נולד בט"ז באלול תרכ"ה בעיירה גריווא שבחבל קורלנד (היום חלק מרפובליקת לטביה), לאביו ר' שלמה זלמן, ולאמו פארא זלאטא. כבר בילדותו התפרסמה חסידותו ושקדנותו בתורה. בעודו נער צעיר הגיע שבחו לאזניו של הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים (האדר"ת), רבה של פוניבז', ולאחר שיחת היכרות בין השניים נתקיימו האירוסין (באלול תרמ"ד) בין ה'עילוי' הצעיר לבתו של האדר"ת. בהיותו בן 19 שנה, לבקשתו של האדר"ת, נסע ללמוד בישיבת וולוז'ין, שם שהה כשנה וחצי, עד לנישואיו בניסן תרמ"ו. במשך שהותו בישיבה טופח ע"י ראש הישיבה, הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב), ששמר עמו על יחסים קרובים גם בשנים הבאות. לאחר החתונה נשאר האברך הצעיר סמוך על שולחן חותנו בפוניבז'.

למרות גילו הצעיר זכה לפרסום בין גדולי הדור. אישיותו הבלתי שגרתית וגדלותו בתורה נודעו ברבים, והביאו בעקבותיהן הצעות מינוי לרבנות בקהילות שונות. בשנת תרמ"ז, לפי בקשה אישית של ר' ישראל מאיר הכהן מראדין (ה'חפץ חיים'), התמנה הרב הצעיר לרבה של העיירה זוימל שבמחוז קובנה, ליטא, והוא כיהן בה כרב במשך שבע שנים. בשנת תרנ"ה החל לשמש כרבה של בויסק. לעומת זוימל, שהייתה עיירה ליטאית קטנה שלא חדרו אליה רוחות ההשכלה, בבויסק מצא הרב קהילה גדולה ומגוונת: תלמידי חכמים ליטאים וחסידים חב"ד, משכילים וחילונים, לאומיים ואנטי-לאומיים. כאן התמודד לראשונה עם רעיונות ההשכלה, ועם מהפכת הציונות שהחלה לקרום עור וגידים מבחינה מדינית. הרב לא פעל רק בקרב הציבור הדתי, אלא פנה אל כלל הציבור היהודי, בניסיון לפרוס את מצודתו גם על החוגים שהתרחקו מן היהדות ומחיי הקהילה היהודית. בין היתר פעל לחיזוק המגמות השמרניות בקהילה, באמצעות הקמת תלמוד תורה לילדים וישיבה למבוגרים.

4 ראה להלן, סביב הע' 28.

5 בכתבת פרק זה נעזרתי בעבודתה של יהודית כהן, **גישתו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק לחינוך ביפו, בשנים תרס"ד-תרע"ד (1904-1914)**, ועל כך תודתי נתונה לה.

מעורבותו בהתרחשויות האקטואליות של דורו הבליטה את הממד המנהיגותי באישיותו, שחרג מתחום הנהגת הקהילה בבויסק ומעיסוקיו הפורמליים ברבנות. מתוקף מעמדו זה שימש ביתו מקום כינוס לתלמידי חכמים ולראשי הציבור החרדי. אחד האישים הבולטים שביקרו בביתו בתקופה זו היה העסקן והחכם הירושלמי ר' יואל משה סלומון, ובין השניים נרקם קשר אישי. כמה שנים לאחר מכן היה סלומון בין האישים שהביאו לבחירתו של הראי"ה כרבה של יפו. אמנם חלפו חודשים משעה שעלתה ההצעה לראשונה (בשנת תרס"ג) ועד שהראי"ה קיבל אותה, אך לבסוף הוא החליט לעלות ארצה ולקבל עליו את כהונת הרבנות של יפו. בכ"ח באייר שנת תסד"ר הגיעה משפחת קוק ליפו והתקבלה בכבוד רב.

ר' יהושע בריסקין

ר' יהושע ב"ר חיים ישראל בריסקין, נולד בסביבות שנת תר"א. תחילה (לפני שנת תרכ"ו) שימש ברבנות בטולטשין⁶, ולאחר מכן היה רב ומו"צ בקונסטנטינגרד. בשנת תרמ"ב התגורר בעיר צ'רנוביל. בסביבות שנת תרמ"ה עבר לאודסה, שם כיהן כרב הקהילה החרדית במשך עשרים שנים. בערך בשנת תרס"ו נאלץ לברוח מאודסה, לאחר שערך גט באישורו של ר' חיים טשרנוביץ, שכיהן בה כרב מטעם - אך ללא אישור הממשלה⁷. הוא עלה ארצה, התיישב תחילה לזמן קצר בירושלים, ולבסוף קבע את מושבו ביפו. בשנת תרס"ז סייע בהכנות להקמת ישיבת הראי"ה ביפו. בתמוז תרע"א עבר לירושלים⁸. כמה חודשים לאחר מכן הוא ניזכר בתור "מפקח וראש הועד דישיבת זקני תלמידי חכמים הכללית" שבירושלים⁹. הוא נפטר בירושלים כבן שבעים וחמש, בז' בסיוון תרע"ו, ונקבר בלווייה רבת משתתפים. הוא חיבר את הספרים: תיו יהושע, ילקוט דרך ארץ, חוט המשולש ותורת תיקוני עירובין, אשר זכו לתפוצה רבה ואף נדפסו בכמה מהדורות.

כך נכתב עליו בעיתונות לאחר פטירתו¹⁰:

6 ראה בשו"ת **שואל ומשיב** מהדורה תניינא, חלק ד סי' פה. התשובה ממוענת "אל כבוד הרב החרדי המופלג בתורה מוה' יהושע נ"י ב"ק טולטשין במדינת רוסלאנד", וכנראה שהכוונה לר"י בריסקין.

7 "ממשפטי רוסיא", **המצפה**, א' בכסלו תרע"א, 2 בדצמבר 1910, עמ' 5.

8 בעיתון **מוריה**, ט"ו בתמוז תרע"א, 11 ביולי 1911, עמ' 2, מופיעה הודעה קצרה כי "הרב בריסקין נוסע ירושלימה להתישב שם".

9 מתוך קריאה לתמיכה במוסד "ישיבת זקני תלמידי תלמידי חכמים הכללית", שנוסד בשנת תרס"ז. הדברים נכתבו ע"י ר"י בריסקין בתאריך י"א במרחשוון תרע"ב, ונדפסו ב**בלוח ירושלמי לשנת תרע"ג**, שהוציאה הישיבה.

10 "הרב ר' יהושע בריסקין ז"ל", **החרות**, י' בסיוון תרע"א, 11 ביוני 1916, עמ' 2.

ביום החמישי שבק חיים לכל חי בעירנו הרב הג' ר' יהושע בריסקין, בביתו אשר בשכונת "כרם". המנוח שימש בתור רב בכמה קהילות גדולות ברוסיה, ובסוף ימיו היה רב באודיסה. לפני עשר שנים בא המנוח להשתקע ירושלימה, ופה חי חיי דחק ושם לילות כימים על התורה. המנוח חיבר הרבה ספרים, ואחד מהם הוא הספר "תו יהושע", אשר ממנו יצא לו מוניטין בעולם בתור רב גדול בתורה. לוייה גדולה נעשתה לו, ורבים חלקו לו את כבודו האחרון. ספדנים אחדים הספידוהו כהלכה. המנוח היה כבן חמש ושבעים שנה. תנצב"ה.

'אוצר חיים' - ישיבת הראי"ה ביפו¹¹

בשנת תרס"ז החל הראי"ה לקדם את מימוש החזון שהגה כבר בשנת תרס"ד, עת עלה ארצה והגיע ליפו: הקמת ישיבה ייחודית לבחורים כישרוניים מרחבי הארץ והעולם, שתכלול תכני לימוד רבים, ותגדל אנשים שישיעו לטובה על המצב הרוחני והתרבותי בארץ ישראל.

תוכנית הלימודים בישיבה עוצבה על ידי הראי"ה בשיתוף עם ר' שם טוב גפן, הסופר אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ (אז"ר), ד"ר נחמן שלזינגר, ד"ר יעקב שלום ענגיל, הרב ד"ר בנימין מנשה לוי, ד"ר משה זיידל ואנשים נוספים. תוכנית הלימודים כללה בין היתר לימוד פנימיות התורה¹², אמונה ומחשבת ישראל¹³, חכמות חול,

11 עוד על הישיבה ופעילותה, ראה: **רבי שם טוב גפן - פרקי חיים איגרות ומאמרים**, תשע"ז (להלן: גפן), עמ' 32-27; 138-111.

12 בכמה איגרות העוסקות בלימוד פנימיות התורה, הראי"ה מגלה את חפצו שיהיה קיבוץ של תלמידי חכמים שייחד זמן קבוע ביום ללימודים אלו. ראה למשל **איגרות הראי"ה א**, איגרות נט, עו, פז, צה, קיד. רצון זה היה אחד מעמודי התווך של רעיון הישיבה ביפו, כאשר לימודי פנימיות התורה צריכים היו לקחת חלק בסדרי הלימוד הקבועים בה (גפן, עמ' 121). בחלק מהמסמכים אף נזכרה הישיבה בתור "ישיבה לתורה ולחכמת האמת" (גפן, עמ' 124). הראי"ה עסק בנושא זה לא רק באיגרותיו, אלא אף בחיבורים שפרסם ובפנקסיו האישיים. ראה **פנקסי הראי"ה ג**, עמ' שא, הע' 1. ושם, עמ' שיט-שכ; שכב-שכג. וראה גם **קבצים מכתב יד קדשו ג (פנקס ה)**, פסקאות ט, כא, כב, כה, כז, לב, לז, מט, נ, נד, סט ועוד.

13 בחודש תמוז תר"ע כותב הראי"ה כי תלמידי הישיבה מקבלים "שיעור שבועי ממני בחכמת הדת הרוחנית" (גפן, עמ' 131). כמה חודשים מאוחר יותר, בחודש מרחשוון תרע"א, הוא מפרט ומסביר שמדובר בספר הכוזרי: "כעת הוספתי את המקצוע החביב והיסודי של לימוד חכמת דתנו הקדושה, הפנימית, בהגידי שלשה שיעורים בשבוע את הכוזרי ע"פ הרצאותי בהרחבה ב"ה" (גפן, עמ' 137). כך גם כותב הרצי"ה: "בישיבתו ביפו, שהתקבצו בה בעלי כשרונות מצוינים גם מירושלים ומחו"ל, לימד שיעוריו הקבועים בגמרא ובפוסקים ובס' הכוזרי" (**לשלושה באלול**, מכון הרצי"ה, ירושלים תשס"ג, עמ' מב). וכך סיפר הרצי"ה גם בשיעוריו: "מעט שהתחיל קביעות שם

מדעים ושפות זרות¹⁴. לתלמידים המעוניינים בכך ניתנה אפשרות ללמוד מלאכת כפיים בבית המלאכה של תלמוד התורה 'שערי תורה', אשר שכן בסמוך לשיבה¹⁵. כל זאת בנוסף לסדרי הלימוד הרגילים הנהוגים בישיבות - לימוד ש"ס ופוסקים בבקיאות ובעיון - בהכוונתו של הראי"ה ועל פי דרכו המיוחדת.

בישיבת 'אוצר חיים', שנפתחה בשנת תרס"ט¹⁶ למדו כמה עשרות תלמידים במשך השנים, עד לסגירתה בסביבות שנת תרע"ה, בשל מלחמת העולם הראשונה שהדי תהפוכותיה הגיעו גם ליפו. ככל הנראה, ברוב שנות פעילותה שכנה הישיבה במתחם המוסד 'שערי תורה' בשכונת נווה שלום. בין מגידי השיעורים בישיבה היו מרן הראי"ה¹⁷, ר' זלמן שך¹⁸, ר' שם טוב גפן ועוד¹⁹. בין התלמידים המפורסמים שלמדו ב'אוצר חיים' ניתן למנות את ר' ישראל פורת, ר' יוסף צבי רימון, ר' הלל פרלמן ('מר שושני'), ר' יהושע קניאל ועוד.

הקמת הישיבה

כפי שמעיד הראי"ה באיגרותיו²⁰, כבר מעת עלייתו ארצה בשנת תרס"ד החל להגות ברעיון הקמת הישיבה, אך ניצנים של פעולות מעשיות להקמתה החלו להתגלות רק באמצע שנת תרס"ז. הראי"ה מזכיר את הישיבה לראשונה באיגרת מד (אל ר' שמואל אלכסנדרוב)²¹ מתאריך י"ג בכסלו תרס"ז:

ישיבה כאן (=בארץ), התחיל בקביעות לימוד כוזרי" (מתוך התורה הגואלת ג, עמ' כד). וראה איגרות הראי"ה ב, איגרת תקא; חיי הראי"ה (תשמ"ג), עמ' רעד.

14 כך כותב הראי"ה בחודש תמוז תר"ע: "מלימודי חול לומדים הם: השפה הצרפתית [...] והגרמנית [...] מטמטיקה, לימודי הטבע, הגיאוגרפיה, ההיסטוריה והסגנון העברי בטעם ספרותי" (גפן, עמ' 132).

15 על בית המלאכה ראה: איגרות הראי"ה א, איגרת קמו, עמ' קפז; איגרות הראי"ה ב, איגרת שעו; תשכג. בעיתונות היו מתפרסמות מדי פעם ידיעות על הישיבה ועל בית המלאכה. כזו למשל היא הידיעה הבאה: "בהישיבה של הרה"ג קוק הנהיגו שכל אחד מבחורי הישיבה יעסוק שתי שעות בכל יום בעבודה בבית המלאכה, ואומרים שיש ביניהם אומני יד" ("יפו", מוריה, י"ג בסיון תרע"א, 9 ביוני 1911, עמ' 3. וראה גם "בית המלאכה ביפו", מוריה, ג' בסיון תרע"א, 30 במאי 1911, עמ' 2).

16 ראה איגרות הראי"ה א, איגרת רח, עמ' רסא.

17 גפן, עמ' 131.

18 "מגיד השיעורים לפני הבחורים גדולי תורה היה הרב שך ז"ל, אשר הקסים את בני הישיבה באופן הסברתו העמוקה ברש"י ותוספות" (מ' ליזרוביץ, קובץ מאמרי הערכה: לצורתו הרוחנית של הרב רבנו שלמה זלמן שך, תל-אביב תר"ץ, עמ' 21).

19 גפן, עמ' 132.

20 שם, עמ' 131, 136.

21 בתגובה לדברי הראי"ה במאמר 'עבודת אלהים', כי 'החובה עכשו על גדולי תלמידי חכמים

יסוד ישיבה קטנה לעת עתה בכמותה, ובלתי ניכרת כמעט בפורמליותה, באה"ק ללימודי התורה הפנימיים, בצירוף המכשירים הדרושים לזה להרחבת הדעת והארת החיים, דבר זה הוא פתח תקוה לישראל [...] יתכן הדבר, שצריכה להיות ההתחלה הצדדית הזאת דוקא לא מירושלים [...] מתאים להצמחה האיטית של קרן ישועה חומרית, לאה"ק, הצפונה בחיק הישוב החדש, צריך להיות צמיחה רוחנית, שאח"כ תופיע באור גדול ותזרח על ציון ועל מקראיה, לאוהבי שם אלקי יעקב, הבוחרים בנחלת יעקב²².

אכן, דברים אלו עדיין נאמרים כמשאת נפש בלבד, ולא בתור הכנה מעשית להקמת הישיבה. תחילתה של פעילות ממשית נראית כחודשיים לאחר מכן, בחודש שבט תרס"ז, כאשר הרא"ה כתב על "משולחים ביחוד על החזקת ישיבה [...] לכונן בזה ישיבה חשובה של בחורים. [...] עכשיו נכנס הדבר בלבבי [...] אבל זה דורש הכנה גדולה וסבלנות מרובה"²³. כמה ימים מאוחר יותר הוא כבר כותב בצורה מפורשת:

אמת הדבר, שזה כמה שאני הולך ברעיון לקבע ישיבה מסודרת פה בע"ה [...] אבל גם רבו המניעות [...] מפני שכבר יש פה המוסד שערי תורה [...] והוא באמת מטופל בהוצאה גדולה. [...] מחויב הדבר שפה תהיה ג"כ ישיבה הגונה [...] אבל כאן השאלה עומדת איך מייסדים? [...] ומאין ניקח הוצאות חדשות [...] אינני רואה דרך לזה כי אם ע"י סבלנות של חיכוי זמן²⁴.

[...] לקבוע עיקר הלימוד והעיון במרומי החכמה האלהית "אדר היקר, עמ' קמג), ועל הצורך ב"פתיחת מעין האגדה בהרחבה גדולה, ודוקא על ידי תלמידי חכמים גדולים וקדושים", כדי לתת מענה ל"שאלות הרוחניות הגדולות", אשר "צריך לזה עושר רוח גדול ואדיר, ועסקנות קבועה ומורגלת [...] כדי להביע הדברים היתר עמוקים בסגנון קל ופופולרי" (שם, עמ' קמד-קמה) - כותב ר"ש אלכסנדרוב אל הרא"ה (בחודש מרחשוון תרס"ז): "אם אולי כונת כתר"ג ליסד ישיבות שונות שבהן נקבע לימוד המוסר, מעין הקיבוצים של ר' ישראל סאלאנטר ז"ל [...] לא מקדושים כאלה ישוע יהודה [...] בחקרי הדת והמוסר אשמנו מכל עם, כי תחת אשר אצל כל עם נאור כבר נמצאו בתי ספר גדולים אשר בהם יושבים פרופסורים וחכמים גדולים, ודורשים בחקרי הדת והמוסר, הנה אצלנו, בהעם שהוא כולו ממלכת כהנים, אין זכר לזה [...] עלינו לכונן בית ספר גבוה בירושלים ללימודי היהדות והמוסר האלהי, ויחד עם המלחמה שנלחם עם הכפירה בכל, עלינו גם לטהר את היהדות העליונה מן החוחים והקוצים הסובבים אותה". לדברים אלו ענה הרא"ה באריכות באיגרת מד, ובסופה הוא מתייחס להקמת הישיבה.

22 **איגרות הרא"ה א, עמ' נג.** ע"י גם באיגרת מא, לר' יוסף זליגר, שם כותב הרא"ה על "הרעיון להקים בית ספר גבוה לחכמת ישראל באה"ק", בצורה פורמלית", והוא מרחיב בעניין זה.

23 **איגרות הרא"ה א, איגרת נב.**

24 שם, איגרת נט.

בתחילת חודש ניסן באותה שנה החלה הפעילות לצבור תאוצה²⁵. ר' שם טוב גפן שקד על הכנת הצעה ארוכה ומפורטת לתוכנית הלימודים בישיבה, ובשלהי ניסן הוא שלח אותה לראי"ה²⁶. בחודש אייר כבר החלה פעילות שטח נמרצת - משולחים יוצאים לאסוף כספים לטובת הישיבה, וכרוזים על אודותיה מתפרסמים בארץ ובחו"ל²⁷.

בשלבם השונים של הקמת ישיבת 'אוצר חיים' נעזר הראי"ה באנשים רבים, חלקם סייעו בכתיבת ושכלול תוכנית הלימודים, וחלקם סייעו במאמצים לגיוס תמיכה לישיבה - רוחנית וכספית. חלקו של ר' יהושע בריסקין בהקמת הישיבה כבר נודע מאיגרות אחרות. ר' שם טוב גפן מזכירו בהקשר זה באיגרת מתאריך י"ד באייר תרס"ז²⁸, והרצי"ה חוזר ומזכיר אותו באיגרת מתחילת חודש סיוון של אותה שנה²⁹. אך אם עד כה לא נתברר היקף הסיוע של ר"י בריסקין - האיגרות המובאות להלן מגלות כי רב היה חלקו בהקמת הישיבה.

האיגרות

מכתבים וכרוזים רבים על ישיבת 'אוצר חיים' לא הגיעו אלינו. כזה הוא למשל מכתב כללי בו נזכרה "ישיבה לתורה ולחכמת האמת"³⁰. במובן זה, ערך מיוחד במינו נוגע לאיגרות אל ר' יהושע בריסקין המובאות להלן, אשר באחת מהן ישנו **אזכור**

25 ראה בדברי רש"ט גפן אל הראי"ה: "כי מעכ"ת מצא לנכון לפניו לתת ידו אל הישיבה [...] על פי מה שנדברנו קדם לפסח" (גפן, עמ' 124).

26 גפן, עמ' 119-111. וראה תשובות הראי"ה והרצי"ה (בחודש סיוון) - **איגרות הראי"ה א**, איגרת ז; **צמח צבי** (תשנ"ז), איגרת ד.

27 ראה גפן, עמ' 120; 124; 131. בחודש אייר כתב הרצי"ה אל הרב חרל"פ בעניין הישיבה: "ומונח במעטפה זו המכתב מאמו"ר הגאון שליט"א, על דבר זה הדבר הרם והנשא אשר זה כמה אאמו"ר נושא אליו את נפשו. ונקוה לחסדי ד' שיכונן את מעשינו לטובה להקים את מחשבת אאמו"ר שליט"א עצהיו"ט. בחפצנו לע"ע שלא לפרסם את הדבר בירושת"ו, לכן לא שלחנוהו כלל לירושלים מלבד לכ"ת ולעוד שנים. ובטח גם כ"ת יעשה כן. רק לאלה אשר מצאם אאמו"ר נכון לפניו - להם שלחנו" (**צמח צבי**, איגרת ג). מדברים אלו ניתן להבין כי הראי"ה חשש מתגובתם של אנשי היישוב הישן, ולפיכך תוכנית הלימודים נשלחה רק אל שלושה אישים ירושלמיים - הרב חרל"פ ושניים נוספים, תוך הקפדה שישמרו את הדבר בסוד (תודה רבה לידידי, ר' צוריאל חלמיש, שהפנה אותי לאיגרת זו).

28 גפן, עמ' 124.

29 **צמח צבי**, איגרת ד.

30 גפן, עמ' 124.

יחיד לשמה של הישיבה: '**אוצר חיים**'.³¹ פלא הוא כי שם הישיבה לא נזכר בשום מסמך אחר הידוע לנו עד כה.

מתוך האיגרות ניתן ללמוד על היחס החם ששרר בין הראי"ה לר"י בריסקין באותו הזמן, כשהראי"ה מכנהו בכינויי חיבה: "מצאתי את שאהבה נפשי, כ' הרב המאוה"ג, ירא ושלם, זקן שקנה חכמה ויראה". עוד עולה מהאיגרות כי תחום פעילותו של ר"י בריסקין בהקמת הישיבה הוא בעיקר גיוס הכספים: "להקים מעשים וסוכנים [...] בעולם הכספים", ולשם כך הראי"ה נותן לו פנקס קבלות חתום בשמו.

בדברי הראי"ה בנוגע לישיבה ישנם כמה ביטויים מיוחדים החוזרים על עצמם, והשתדלתי להעיר על כך ככל שידי - יד כהה - מגעת. נוסח האיגרות הוקלד על פי העתקה מכת"י הראי"ה כפי שמסר לידי הרב אברהם זק"ש שליט"א, והוא נאמן למקור.

[איגרת א]

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, א' אייר תרס"ז.

הנני בזה ממלא את ידי כ' הרב המאוה"ג מו"ה יהושע בריסקין שי', לעסוק לטובת הישיבה החדשה "אוצר חיים"³² שהננו נגשים לייסד בע"ה בעיה"ק יפו ת"ו, בתור התחלה לטובה להרים את קרן התורה³³ ורוח ישראל האמיתי על אדמת הקודש, בקרב הישוב החדש, ויעשה בענין הקדוש הזה בידים חרוצות, וכרוח אמונת לבבו הטוב עליו, להקים מעשים וסוכנים, נכבדים ומפורסמים בעולם הכספים, כדי שיהי' הענין מתקבל ומתפרסם לרבים, באין שום חשד ופקפוק. כי המטרה רצוי' וטהורה, וחפץ העוסקים הוא רק טובת הענין, ורוממות קרן ישראל³⁴ וקרן אה"ק וכל מקראי³⁵ התלוי בזה.

31 בעקבות גילוי זה ניתן להבין כי המאמרים הנדפסים ב**פנקסי הראי"ה ד**, עמ' תסב ואילך תחת הכותרת "אוצר חיים" - אף הם עוסקים בישיבה ביפו. עד כה ניתן היה לחשוב כי המילים "אוצר חיים" הן כותרת למאמר ותו לא, וכעת מתברר כי זהו שמה של הישיבה שהמאמר עוסק בה.

32 עי' **פנקס ה**, עמ' כב-כג.

33 הראי"ה כותב אל הרב טעביל קצנבלוגן כי בכוונתו "ליסד בעה"י ישיבה מיוחדת שבביל הישוב החדש [...] נפשי תקוה שהדר"ג יקום בראשי הפועלים לדבר הגדול הזה, ל**רומם קרן תורה**", ואור ישראל בהוד ותפארת על אדמת הקודש" (איגרת מתאריך כ"ו באלול תר"ע). באופן דומה הוא כותב אל ר"א היילפרין: "למטרת **הרמת קרן תורה** ויראת ד' באמת על אדמת הקודש בישוב החדש של אחינו ב"י בעיה"ק והמושבות, הנני חושב זה כמה, ליסד בע"ה ישיבה חשובה לצרכי הישוב החדש, לגדל בו תורה ולהאדירו בקודש" (איגרת מתאריך כ"ט באלול תר"ע).

34 ראה באיגרת הבאה. עי' גפן, עמ' 122. ועי' **פנקס ה**, עמ' כב, מב, מו.

35 ע"פ ישעיהו ד,ה, ביטוי זה חוזר פעמים רבות באיגרות על הישיבה. ראה באיגרת הבאה. גפן, עמ' 131. **איגרות הראי"ה א**, איגרת מד, עמ' נג. ועיי"ש איגרת כז, עמ' כז.

וכאשר כבר ישנו פה עמנו מוסד "שערי תורה", המתנהל תחת דגלנו, הנה תהי' הישיבה הק' למוסד עליון העומד למשגב, לרומם ג"כ את ערך בית החינוך שע"ת הנ"ל, חוץ מיסוד תועלתה הכללית מצד עצמה. ואבקש בזה את כל גדולי עמנו, גדולי התורה והמדע, וגדולי היכולת, שיעמדו לימינינו.

ואחתם בברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מסרתי תח"י הרב הנ"ל פנקס חתום בחותמי לרשום בו את הנתינות לטובת הענין. הנ"ל.

[איגרת ב]

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, בדר"ח אייר תרס"ז.

לכבוד אחינו היקרים, החפצים בכל לבבם ונפשם ברוממות קרן ישראל³⁶ על אדמת ישראל, שלו' וברכת ד' מציון.

את הצעד שאנחנו נגשים אליו היום, ליסד ישיבה חדשה ומסודרת במרכז הישוב החדש בארץ ישראל, היא עיר הקדש יפו ת"ו, - אקוה שרב טובי עמנו, בכל מקום שהם, יפגשו ברצון ושמחת לב. עת לעשות לד', ועת בית ד' להבנות³⁷ - "בית שמגדלין בו תורה"³⁸ באופן נעלה, במילוי של לח חיים הנובע ממקור תחיית ישראל על אדמת הקדש, הוא מוכרח עתה להוסד.

המגמות והסדרים קצתם מסודרים המה בפרוגרמה הכללית³⁹, ושכלול הדבר והתפתחותו תלוי הוא לפי היחש הטוב, אשר יתיחשו לעבודת קדש זאת בני עמנו בכל מקומות פזוריהם.

והנה מצאתי את שאהבה נפשי, כ' הרב המאוה"ג, ירא ושלם, זקן שקנה חכמה ויראה, מו"ה יהושע בריסקין שי', מח"ס תו יהושע, שנדבה רוחו להיות עומד על ימיני, להיות למסייע במלאכת שמים זאת. אקוה, שיכירו גדולי עמנו, להוקיר את ערכו ואת ערך המטרה הגדולה של עבודתו, מעברים שונים יתמכוהו בתמיכה חמרית ורוחנית כראוי, להרים ברמה את דגל נס תורת ארץ ישראל באורח חיים⁴⁰, על הרי יהודה

36 עי' הע' 34.

37 ע"פ חגי א, ב.

38 עי' בבלי מגילה כז, א.

39 ראה גפן, עמ' 120.

40 עי' פנקס ה, עמ' עו-עז, קג.

המתישבים מחדש עם אחינו שבי הגולה.

ואנכי מצדי, בכל כחי הדל, הנני חפץ לעבוד יחד אתכם, כל טובי בנינו, את עבודת הקודש, להרים בכבוד את תחיית תורתנו במובן רחב, מלא וחי, בלב ישובנו החדש, כדי לרומם קרנו וערכו לעיני כל ישראל בכל אפסי ארץ, למען יתנוסס דגל יהודה לתפארה, ע"י תורת אלהים חיים, המפיץ קרני אורו על כל נאות יעקב, לעודד רוחות רבים, ולהלביש גבורה ועצמה ועז חיים של אהבת ארץ חמדה לבב נחשלים, ולהוסיף חום קודש וגבורת אמת, בלב כל גבורי רוח.

תקותי תאמצני, כי רוח ד' תופיע עלינו, ולמען ציון ומקראיה⁴¹, למען בנין ארץ חמדה, ובנין בית יעקב עליה לשם ולתפארת, ירומם קרננו, ויפרש עלינו סוכת שלום⁴², ורוח חן ותפארת⁴³, כדי שנתחזק לדרוך על דרך החיים והאורה⁴⁴, להאיר ולהחיות, את רוחה של כנסת ישראל היושבת על אדמת הקודש, וביחוד יושבי הישוב החדש, שהם אבן פינה ומוסדות לבנין בית ישראל על אדמת הקדש, ושרש יעקב בארץ אבות⁴⁵.

אחתום בברכת שלום מהררי קודש, ובתקות עולמים לצור ישראל ומושיעו, כי ישפוך עלינו רוחו, ויאציל עלינו מהודו, להחיות רוח עמו על אדמתו כימי עולם.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק,
עבד לעם קדוש על אדמת הקדש,
פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א.

איגרת ג'

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, ד' סיון תרס"ז.

כ' ידידי הרב הישיש המאה"ג המפורסם מוהר" בריסקין נ"י,

שו"ר⁴⁶,

שמחתי במכתבו הקצר מבשר בואו שלו'. והנה לשכלל פרוגרמה צריך ע"ז איזה זמן, וא"א לדחות העבודה ע"ז. העיקר תלוי אם יכירו בני עמנו את גודל הענין בכלל. ההכנות צריכות להעשות בתכלית ההרחבה, דהיינו קביעת מקום מכובד ומרווח,

41 עי' הע' 35.

42 ראה גפן, עמ' 122 (ועי' פנקס ה, פסקה נט).

43 עי' פנקס ה, פסקה כב, עמ' עז.

44 ראה גפן, עמ' 122.

45 עי' איגרות הראיה א, בסוף איגרת מד.

46 = שלום וישע רב.

וא"כ צריך שיהי' לנו יסוד מוסד לבנין בית גדול וקנין חצר נאה, בחדרים מרווחים, ונטיעת אילנות להרחבת הדעת וטהרת האויר, גם יסוד לקנין ספרים רבים מכל המקצועות, ובית עקד נאה מיוחד, כדי שיהי' כלי מחזיק ברכה לכלל ישראל ולא"י. ע"כ העיקר תלוי אם יתעוררו גדולי היכולת בהתנדבות גדולה ולבת אש קודש.

בבית המלאכה הנסמך לשערי תורה יש תקוה, שגם הוא יהי' ראוי להצטרף עם המוסד הנשגב שהוא משאת נפשנו בע"ה⁴⁷.

יכתב נא לי כת"ר מכתבים כסדרם מכל מעשהו, וכשתגמר הפרוג' בדפוס אשלחה בע"ה, אבל להגביל זמן מדוייק ע"ז א"א לי כעת.

אחתום בברכה וכ"ט, כנה"י ונפש ידידו דוש"ת באהבה,
הק' אברהם יצחק ה"ק.

47 עי' הע' 15.

מרבה תורה מרבה חיים - זה הדבר כנגד מה שאמר מרבה בשר מרבה רימה, שעל ידי התענוג יתקצרו ימיו, ועל ידי עמל בתורה יאריכון. וגם כן הוא כנגד מרבה נכסים מרבה דאגה, כי דאגת הנכסים מקצרת שנותיו, ודאגת התורה, אף כי היא דאגה גדולה למבין כאשר יחשב בהלכה עד יאמר דבר דבור על אופניו, אין יכולת לדאגה ההיא לעשות לו רע, אף על פי שאמרו חכמי הטבע היגון חולי הלב והדאגה הוא כלות הלב, אך דואג בתורה אורך ימים ושנות חיים ושלוה יוסיפו לו, ועל זה אמר שלמה ע"ה יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה. מרבה חוכמה מרבה ישיבה - ר"ל חוכמת הסברא והפלפול, שעל ידי זה הוא מרבה ישיבה, כי יבואו התלמידים לשמוע דברים החדשים ולהתחדד עמו וללמוד ענין הסברא המתחדשת כי היא חוכמה בפני עצמה. ור"ל שנותנין לו שכר כנגד כולן, כי הוא הגורם.

פירוש רבינו יונה על אבות ב, ז